

ВИЗНАЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті визначено типи економічної системи регіонів України в умовах становлення інформаційної економіки.

Ключові слова: регіональна економічна система, інформаційна економіка, кут відхилення.

Вступ. Будь-які елементи економіки як системи функціонують в інформаційно насиченому середовищі, основу якого складають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що забезпечують цілісність системи, зв'язок елементів між собою за допомогою комунікацій. Рівень розвитку цих технологій визначає інтенсивність інформаційних процесів в регіонах України: збору, обробки, зберігання, передачі і використання інформації. Становлення інформаційної економіки вимагає нових технічних і технологічних засобів, які істотно впливають на всі елементи економічної системи.

В даний час в українських регіонах сформувалося декілька галузевих типів економічного розвитку. В одних переважають добувні галузі промисловості і галузі первинної обробки сировини, в інших – має місце значна концентрація підприємств оброблювальної промисловості, в третіх – ведучою галуззю територіальної спеціалізації виступає сільське господарство, в четвертих домінуюча роль належить сфері послуг. В кожному з відзначених типів інформатизація економіки різним чином впливає на динаміку валового регіонального продукту, що не може не відобразитися на регіональній специфіці.

Визначення типу економічної системи регіону є актуальним, особливо сьогодні, коли регіони України намагаються перейти від індустріальної до інформаційної економічної системи. Від типу системи залежить поведінка, як регіонів, так і держави, як на внутрішній, так і на світовій арені.

В останнє десятиріччя відбувається узагальнення і переосмислення розроблених раніше методологічних питань інформаційної економіки стосовно сучасних економічних систем. Значний внесок в рішення цих проблем внесли такі відомі вітчизняні науковці, як А. С. Гальчинський, А. А. Чухно, С. В. Мочерний та російські: Л.Е. Варакін С.А. Дятлов, В.Л. Іноземцев, Т.П. Ніколаєва, С.Ю. Глаз'єв і ін. Проте, багато аспектів комплексного дослідження цих проблем, зокрема, в умовах трансформаційних процесів, які переживає наша економіка, залишаються за межами наукових досліджень. Немає єдиної думки з питань класифікації показників і методик оцінки рівня інформаційного розвитку економіки регіону. Потрібна доробка існуючих методологічних підходів до оцінки готовності регіонів в становленні інформаційної економіки з урахуванням специфіки українських умов і відмінностей, що посилюються, в розвитку регіонів.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення типу економічної системи в регіонах України в умовах становлення інформаційної економіки згідно методики Міжнародної академії зв'язку (МАЗ).

Результати. Економічна система – складне, багатоструктурне соціально-економічне явище. В економічній літературі визначають різні моделі і типи економічних систем, класифікація яких залежить від різних критеріїв. Головними з них

є домінуюча форма власності, технологічний спосіб виробництва, спосіб управління і координації економічної діяльності тощо. Поширення сьогодні набуває класифікація економічних систем за технологічним способом виробництва і рівнем розвитку продуктивних сил. Розрізняють доіндустріальне (аграрне) суспільство – економічну систему, у якій домінує ручна праця; індустріальне суспільство, основою якого є машинна праця; постіндустріальне суспільство, що ґрунтується на автоматизованій праці [1].

В останні десятиріччя в Україні відбувається посилення міжрегіональних відмінностей в динаміці різноманітних економічних показників. Як наслідок, спостерігається диференціація регіонів, як за найважливішими характеристиками економічного розвитку, так і темпами зростання. Методика визначення індикатора розвитку економічної системи регіонів України та кута відхилення економіки території від інформаційної економіки, за методом Міжнародної академії зв'язку (МАЗ) [2], дозволяє визначити тип економічної системи країни та її регіонів (аграрна, індустріальна або інформаційна економіка), а також їх відхилення від інформаційної економіки. До основних груп індикатора розвитку економічної системи входять частки секторів економіки: сільське господарство, промисловість, будівництво, послуги. При цьому аналіз ґрунтуватиметься на припущенні про те, що інформаційна економіка характеризується домінуванням в структурі даних питомої частки сфери послуг. Це означає, що економічна регіональна система в структурі якої найбільший розвиток має сфера послуг є „інформаційною”.

Метод МАЗ полягає в обчисленні довжини вектора розвитку і його відхилення від будь-якого вектора в прийнятому n – мірному просторі R^n . Відхилення можна визначити від одиничного вектора, або від будь-якого іншого, взятого за основу. В таблиці 1 наведені розрахунки вектора, який характеризує абсолютний стан регіону у розвитку економічної системи і за допомогою якого визначено ранг регіону, а також показники кута відхилення від інформаційної економіки у 2003 та 2007 роках.

Розрахунки показали, що у 2003 році в Україні кут відхилення від інформаційної економіки складав значення рівне – $30,91^\circ$, а у 2007 році величина даного показника вже склала $28,5^\circ$. Це означає, що українська економічна система за чотири роки змістилася в сторону інформаційної економіки. Що ж стосується аналізу у сфері динаміки регіональної інформаційної економіки, то тут слід звернути увагу, згідно проведених розрахунків. Найменше значення показника, що відображає кут відхилення регіональної економіки від інформаційної економіки протягом 2003-2007 років, належить Києву. Дане значення складає всього 9,77 та 6,9 відповідно. Високий рівень розвитку інформаційної економічної системи підтверджується значним зростанням обороту в сфері послуг. Ріст валової доданої вартості в сфері послуг щодо м. Києва відзначається матеріалізацією виробництва, інтелектуалізацією праці, інформатизацією суспільних відносин. Значний вплив на розвиток сфери послуг справляє ріст фінансових послуг, основне місце серед яких належить лізинговим, факторинговим, консалтинговим, страховим послугам, центром зосередження яких є столиця України. Найнижчий ранг у розвитку інформаційної економічної системи належить Полтавській області у 2003 році, Луганській області у 2007 році.

Таблиця 1

*Ранжування регіонів України за рівнем розвитку
інформаційної економіки у 2003 та 2007 роках*

№ п.п.	Регіон	2003 рік						2007 рік							
		С/г	Пром.	Буд.	Послуги	Модуль вектора	Кут відхилення від ІЕ	Ранг	С/г	Пром.	Буд.	Послуги	Модуль вектора	Кут відхилення від ІЕ	Ранг
	Україна	0,119	0,298	0,042	0,541	0,630	30,91		0,072	0,302	0,046	0,579	0,659	28,476	
1	АРКрим	0,137	0,169	0,055	0,639	0,677	19,38	4	0,086	0,188	0,079	0,648	0,685	18,837	4
2	Вінницька	0,301	0,223	0,038	0,437	0,577	40,75	19	0,186	0,246	0,052	0,516	0,604	31,224	16
3	Волинська	0,275	0,144	0,046	0,535	0,621	30,40	9	0,147	0,234	0,055	0,565	0,631	26,501	10
4	Дніпропетровська	0,086	0,471	0,031	0,412	0,633	49,36	23	0,044	0,477	0,030	0,449	0,657	46,907	22
5	Донецька	0,050	0,507	0,029	0,414	0,657	51,00	26	0,027	0,518	0,032	0,422	0,670	50,946	25
6	Житомирська	0,254	0,224	0,029	0,493	0,599	34,64	13	0,161	0,259	0,038	0,542	0,623	29,575	14
7	Закарпатська	0,238	0,154	0,082	0,526	0,603	29,28	8	0,138	0,251	0,049	0,562	0,633	27,330	11
8	Запорізька	0,092	0,475	0,035	0,398	0,627	50,62	25	0,063	0,502	0,024	0,412	0,652	50,916	24
9	Івано-Франківська	0,179	0,366	0,049	0,406	0,577	45,34	21	0,113	0,338	0,059	0,489	0,608	36,531	21
10	Київська	0,248	0,243	0,070	0,438	0,563	39,05	18	0,132	0,252	0,062	0,554	0,626	27,715	12
11	Кіровоградська	0,301	0,184	0,036	0,478	0,596	36,58	16	0,180	0,249	0,043	0,528	0,613	30,488	15
12	Луганська	0,083	0,474	0,037	0,406	0,631	49,94	24	0,057	0,544	0,030	0,369	0,660	56,099	27
13	Львівська	0,167	0,207	0,051	0,574	0,635	25,28	5	0,104	0,232	0,061	0,604	0,658	23,410	6
14	Миколаївська	0,144	0,301	0,048	0,507	0,609	33,60	11	0,092	0,296	0,046	0,566	0,647	28,985	13
15	Одеська	0,083	0,180	0,051	0,686	0,716	16,62	3	0,056	0,160	0,061	0,724	0,746	13,943	2
16	Полтавська	0,123	0,480	0,043	0,355	0,611	54,51	27	0,110	0,480	0,031	0,379	0,622	52,483	26
17	Рівненська	0,218	0,250	0,052	0,480	0,586	35,01	15	0,153	0,298	0,044	0,505	0,607	33,820	20
18	Сумська	0,211	0,375	0,039	0,374	0,572	49,16	22	0,143	0,411	0,037	0,408	0,598	47,003	23
19	Тернопільська	0,260	0,173	0,040	0,526	0,613	30,98	10	0,195	0,181	0,046	0,578	0,638	25,085	9
20	Харківська	0,120	0,259	0,037	0,583	0,650	26,31	7	0,069	0,243	0,048	0,641	0,690	21,837	5
21	Херсонська	0,197	0,279	0,033	0,491	0,599	34,93	14	0,159	0,216	0,039	0,586	0,646	24,840	8
22	Хмельницька	0,249	0,212	0,046	0,493	0,593	33,86	12	0,170	0,275	0,047	0,507	0,604	32,810	18
23	Черкаська	0,253	0,242	0,035	0,469	0,587	36,93	17	0,163	0,273	0,056	0,507	0,602	32,493	17
24	Чернівецька	0,229	0,145	0,052	0,575	0,637	25,66	6	0,187	0,162	0,073	0,579	0,634	23,978	7
25	Чернігівська	0,265	0,278	0,030	0,428	0,575	42,00	20	0,187	0,267	0,046	0,499	0,598	33,452	19
26	м.Київ	0,000	0,134	0,044	0,821	0,833	9,77	1	0,000	0,086	0,057	0,856	0,863	6,888	1
27	м.Севастополь	0,001	0,161	0,088	0,750	0,772	13,78	2	0,001	0,189	0,047	0,764	0,788	14,305	3

Регіональна економічна система володіє значною диференціацією в інформаційному розвитку окремих регіонів України. Відмінності регіонального розвитку інформаційної економічної системи можна відслідкувати за показником, що відображає кут відхилення окремого регіону від інформаційної економіки (рис. 1). При цьому величина розсіювання аналізованого показника всієї сукупності регіонів України у 2003 році складає 44,74, а у 2007 році – 49,2, стандартне відхилення у 2003 році рівне 11,96, а у 2007 році – 12,49.

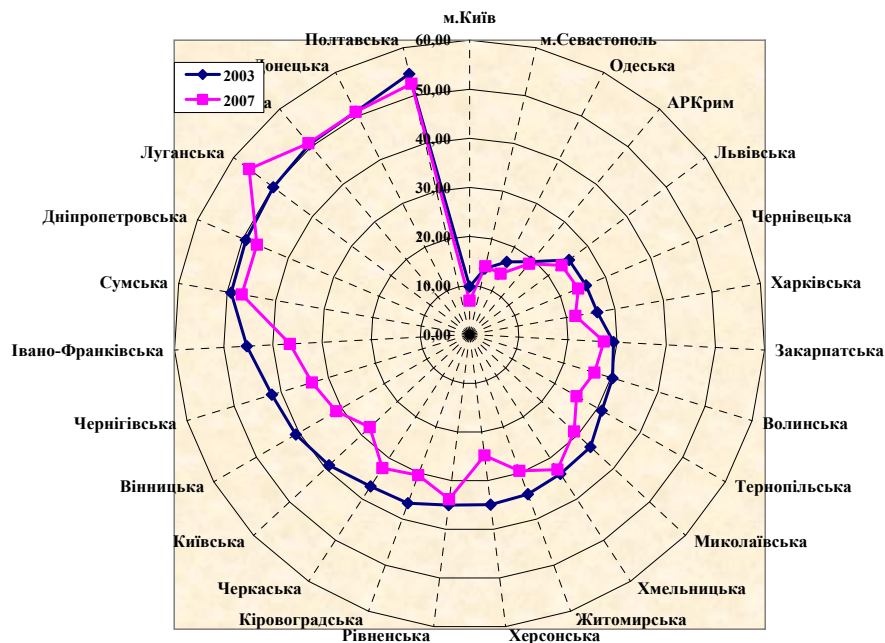

Рис. 1. Диференціація регіонів України за розрахунком кута відхилення від інформаційної економіки за 2003 та 2007 роки

На рис. 2 наведена динаміка ВДВ в розрізі регіонів України, де можна побачити, що частка сільськогосподарського сектору не перевищує частки промислового сектору та сектору послуг, що свідчить про те, що до типу аграрної економічної системи ми не можемо віднести жодний регіон. До регіонів з індустріальною економічною системою можуть бути віднесені регіони у яких частка ВДВ отримана від промислового сектору перевищує частку ВДВ отриманої у сфері послуг. До таких належать Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська та Сумська області. Віднесення вказаних регіонів до індустріальної економічної системи не означає, що тут не відбувається ріст показників, щодо інформаційного розвитку. Це насамперед пов'язано із потужним промисловим потенціалом вказаних регіонів, які характеризуються високим рівнем розвитку важкої індустрії.

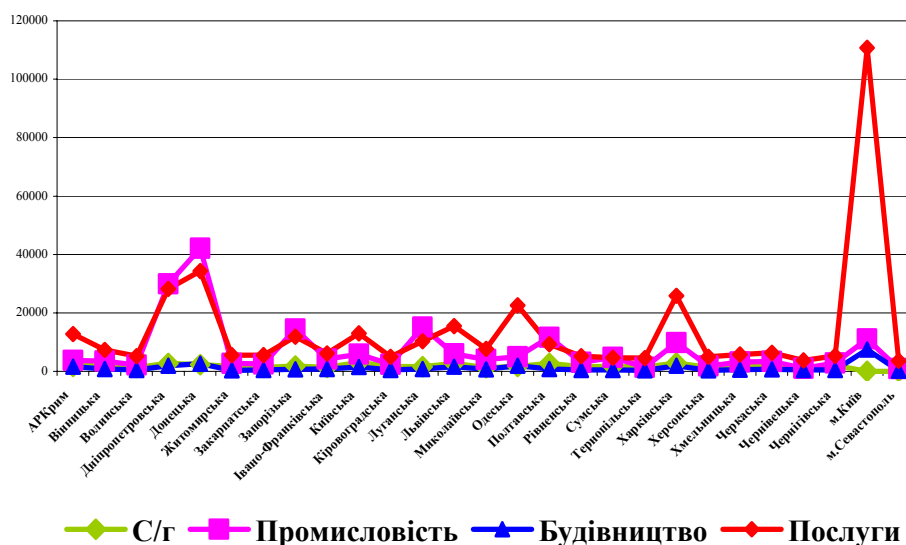

Рис. 2. Динаміка за часткою сектора економіки за 2007 рік в розрізі регіонів

Інші регіони, в яких частка послуг перевищує всі інші розділимо на регіони з низьким інформаційним рівнем розвитку, середнім та високим інформаційним рівнем розвитку економічної системи.

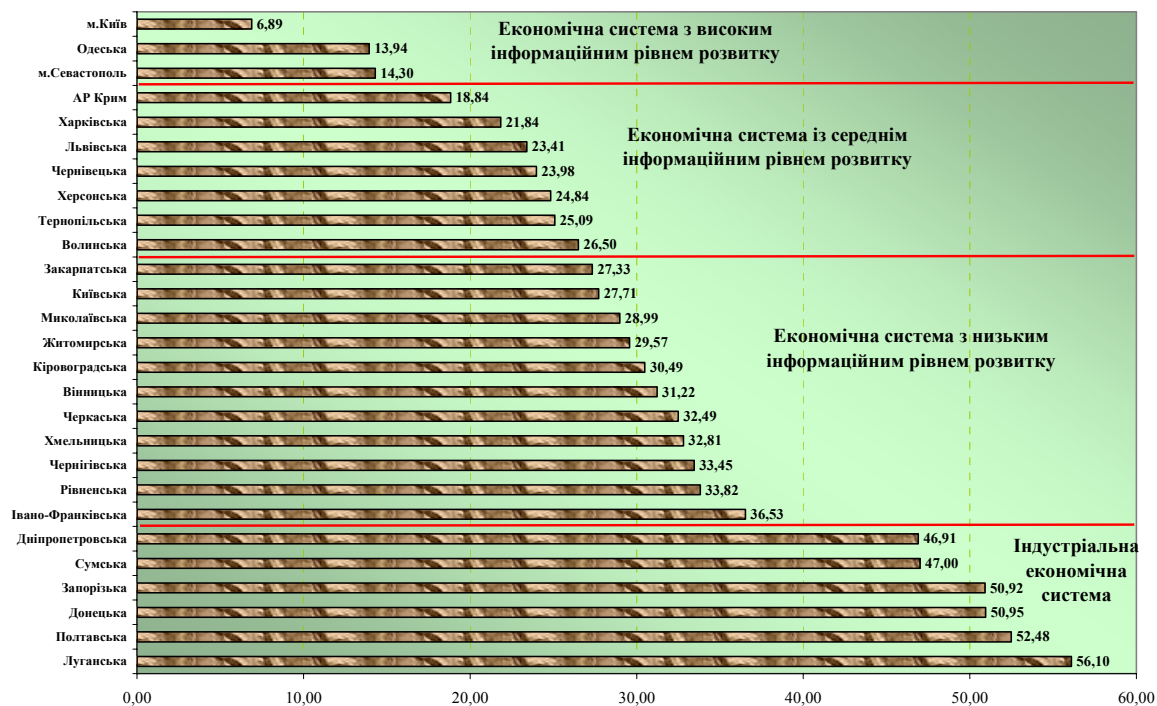

Рис. 3. Динаміка кута відхилення регіонів України від інформаційної економіки та поділ регіонів за типом економічної системи

Як видно з рис. 3. до економічної системи з високим інформаційним рівнем розвитку відноситься м. Київ, м. Севастополь та Одеська область. До економічної системи із середнім інформаційним рівнем розвитку відносяться АР Крим, Харківська та Львівська області, всі інші увійшли до економічної системи із низьким інформаційним рівнем розвитку.

Висновки: Проведена класифікація говорить про те, що між регіонами існують нерівні можливості у розвитку інформаційної економіки. Кут відхилення окремого регіону від інформаційної економіки говорить про значну диспропорцію регіонів в інформаційному розвитку. Регіональна диспропорція в Україні не дозволяє динамічно зростати інформаційній економічній системі, а також високими темпами підвищувати рівень добробуту, покращувати умови виробництва і якість життя людей. Застарілість більшості галузей національної матеріальної економіки робить їх непривабливими для інвесторів, що позначається на дефіцитності інвестицій та незначних темпах росту ВРП та ВВП держави. Відсутність інвестиційних альтернатив у вигляді проектів інформаційної економіки означає подальшу деформацію структури економічної системи регіонів, збільшення інформаційної нерівності і погіршення економічної перспективи регіонів України.

Зараз стає все очевиднішим, що сектор послуг – виробничі послуги і послуги населенню і перш за все високотехнологічні послуги, можуть забезпечити значний приріст зайнятості як в даний час, так і в майбутньому. Виробництво послуг може стати „локомотивом” економічного зростання в тому значенні, що вони більше не відіграють додаткову, допоміжну роль у відношенні до промисловості: ІКТ дозволяють збільшити „обмінний потенціал” послуг, який у минулому був дуже обмежений і, таким чином,

розширити їх ринок, що свого часу відбулося з продукцією оброблювальної промисловості. Отже, сфера послуг (наприклад, підприємства з випуску програмного забезпечення) сьогодні характеризується показниками, схожими з тими, які властиві традиційним промисловим виробництвам. Хоча, їх важче сприймати, тому що вони часто пов'язані з виробництвом нематеріальних продуктів. Сфера послуг все більше збагачується за рахунок нових інформаційних рішень. Поступово виникає інфраструктура і розробляються методи застосування нових високошвидкісних телекомунікаційних систем, здатних передавати не тільки цифри і тексти, але і зображення і звук (мультимедіа), що є черговим циклом економічного розвитку, коли споживачам будуть запропоновані нові послуги, компанії-постачальники отримають доступ до глобальних ринків, а у сфері нових видів діяльності будуть створені додаткові робочі місця. Потенціал економічного розвитку, який несуть в собі інформаційні мережі високий, оскільки вони охоплюють і змінюють різні сфери людської життєдіяльності: розваги і торгівлю, фінанси і засоби масової інформації, освіту і медицину, рекламу, поштовий зв'язок і т.д.

Література

1. Економічна система й економічний лад суспільства // [Електронний ресурс].– Режим доступу: URL.: <http://vybory2002.kiev.ua/?p=13>
2. Варакин Л.Е. Распределение доходов, технологий и услуг. - М.: МАС, 2002.- 296с.
3. Гальчинський А. Основи економічної теорії. – Київ: Основи, 1996.
4. Основи економічної теорії. – під редакцією Чухно А.А. – Київ, 1994.

Summary. The article outlines the types of economic regions of Ukraine in the conditions of the information economy.

Keywords: regional economic system, information economy, the angle of deviation.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2011